

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 8.

Lördagen den 24 Februari

1872.

Om organisationen af våra underdomstolar.

När stora och länge förberedda frågor närma sig sin mognad, öfvergifver man med ens de små förbättringarnes väg, och den allmänna meningen blir på en gång likgiltig för medelstora framsteg, som förut kunna hafva under åratal varit aldrig så ifrigt efterlängade. Sådan är frågan om en förändrad sammansättning af våra häradsrätter.

Redan för mer än femtiosju år sedan fäste då varande Lagkomitén kongl. maj:ts uppmärksamhet på häradsrätternas felaktiga sammansättning, och förklarade en förändring af deras arbetssätt derhän, att flere ting årligen kunde hållas, för »ett oafvisligt behof». Tio år senare, den 25 december 1825, afgaf samma komité sitt berömda betänkande, hvare med stor skärpa och bestämdhet utsäges att domaren har något annat att göra än att »skrifva i böcker». »Hans kall», säges det, »är att ordna sakernas gång, höra parterna, inhemta deras skäl och pröfva deras tvister». Domaren skall vaka öfver att noggranna minnesböcker föras öfver allt som vid rätten förekommer, men om han sjelf skall föra dessa böcker, »måste det lugn och den värdighet hans kall kräfver stundom vika för den brådska och det mekaniska bestyr skrifvarebefattningen medför», o. s. v. Säsom vi se, var det den obilliga och för uppkomsten af en högre embetsskicklighet missgynnande massan af olikartade göromål,

hvilken framhölls såsom skäl för en ändring, men högre synpunkter fattades icke: allmänhetens behof af en tätare rättskipning, andra länders föredöme att bryta med en-domare-systemet, den mer och mer försvinnande skilnaden mellan landsbygd och stad, samt orimligheten af att hafva olika organiserade underdomstolar för dem båda, det föräldrade i häradsnämndernas sammansättning o. s. v. Emellertid var det hufvudsakligen olägenheterna för de rättssökande af de långa mellantiderna mellan tingen, som man ansåg böra afhjelpas. Den i början af 1840-talet arbetande Lagberedningen upprepade ungefär samma ord om det oafvisliga behofvet af en tätare rättsvård som den första lagkomitén, och i slutet af samma decennium var man så öfvertygad om en snar förändring, att kongl. maj:t ansåg sig böra genom kungörelse anbefalla, att i anseende till en ofördröjlig reglering af domsagorna härads höfdingarnes fullmakter icke vidare borde innehålla bestämmelsen om deras omfång. Denna kungörelse tillämpades till 1860, då den återkallades, och saken, såsom en talare i Första kammaren nyligen uttryckte sig, »ansågs mogen att falla i glömska». Den sista ständsriksdagen upptog den emellertid å nyo och aflät en underdånig skrifvelse, hvilken föranledde tillsättandet af en komité, som i maj 1868 afgaf sitt »Förslag till stadga angående allmänna underdom-

stolarne å landet m. m.», hvilket arbete emellertid först för några dagar sedan utdelades till kamrarnes ledamöter.

Vid 1870 års riksdag upptogs under hand frågan af en motionär i Andra kammaren, hr *Carl Ivarsson*, hvilken föreslog att riksdagen skulle hos kongl. maj:t anhålla, att k. m. vid behandlingen af underdomstolarnes organisation ville vidtaga och föreslå sådana åtgärder som icke allenast leda till större snabbhet i lagskipningen, utan äfven bereda tillfälle för domstolarne att handlägga andra och flere ärenden än för närvarande. Motionären hade påtagligen för ögonen äfven 1868 års riksdags skrivelse rörande vissa administrativa ärendens öfverflyttning till domstolarne, på samma gång han förestälde sig att häradsrätterna med tätare sammanträden skulle kunna öfvertaga samtliga skuldfordrings- och utsökningsmålen, äfven som han ifrågasatte att för besparings vinnande — och kanske der utöfver af en aning om orimligheten att vidare skilja stads- och landsrätt — mindre städer skulle kunna förenas med den omgifvande landsbygden. Motionen afstyrktes af lagutskottet, som påmint att de deri sammanförda frågorna hvar för sig voro beroende på kongl. maj:ts pröfning, och dess utom erinrade att ett förenande af domarebefattningar i stad och land icke skulle kunna ske utan att emot grundlagarne hålla domare som tillförordnades i en ställning af osäkerhet om vidden af deras befattningar och dessas bibehållande. Utskottets ordförande hade vid utlåtandet fogat en reservation, hvori han ingick på frågan om särskild jurisdiktion för stad och land, och visade att äfven sedan 1734 års lag infört gemensamma rättsgrundsatser för båda, skilnaden dock i praxis lemnades att kvarstå, på grund af den tidens åsigter, hvilka nog mycket sammanblandade begreppen lagstiftning och förvaltning, samt huru äfven i detta afseende den egna jurisdiktionen för städerna, som för de mindre af dem snarare är en börda än en välgärning, efter de nya kommunallagarnes införande förlorat det mesta af sin betydelse.

Den närvarande tiden, med sin fordran på jemlikhet, vill icke veta af några särskilda domstolar, och i flertalet af våra städer är befolkningen icke så talrik att en särskild domstol kan anses fullt upp-

tagen af der förekommande rättstvister eller brottmål, hvarför också stadsdomaren blifvit till vederlag belastad med en mängd administrativa och ekonomiska uppdrag, som upptaga hans tid och afvända hans sinne från domareverksamheten. Reservanten menade derföre att »den skilnad mellan rättskipning och förvaltning man i hela den civiliserade världen genomfört, och som vi påyrka i de högre graderna» — nemligen i 1868 års underdåniga skrivelse — »måste äfven i de lägre iakttagas.» Han erinrar om den knappa aflöning som består domare i våra småstäder, och deras öfverflöd på tid att vid förefallande behof förestå kringliggande domsagor, och sedan han antydt, huru den genomgripande omorganisationen af domstolarne är genomförd i Tyskland, och huru man för ögonblicket dermed är sysselsatt i Danmark, förklarar han att den nu står på dagordningen äfven hos oss. Men oakadt all denna principiella vidd kom reservanten till ett ännu trängre yrkande än motionären, och ehuru Andra kammaren med en obetydlig röstöfvervigt antog reservationen, skedde det utan allt större intresse för saken, medan Första kammaren nästan utan all diskussion biföll utskottsutlåtandet.

Vid förlidets års lagtima riksdag väckte hr *Carl Ivarsson* åter motion i samma syftning, men den blef icke af lagutskottet behandlad, och saken hvilade under hela detta riksmöte, då den allmänna uppmärksamheten var upptagen af försvarsfrågan. I år åter synes det som om rättvisan trängt krigsväsendet å sido: en stor mängd förslag i Andra kammaren stå i närmare eller aflägsnare sammanhang med frågan om underrätterna. Hr *Carl Ivarsson* har å nyo upptagit sin motion, denna gång i formen af ett anslutande till det ofvan nämnda, af 1867 års komité utarbetade »Förslag till stadga om underrätterna på landet», med särskild anhållan om en sådan reglering af domsagorna att ingen måtte få mer än fyra mils väg till tingsplatsen, samt att i de fullmakter för häradshöfdingar som under tiden utfärdas måtte införas det vilkor, att de skola vara skyldige att öfvertaga domarembetet äfven i de inom domsagan liggande mindre städer, samt i öfrigt åtnöjas med den fördelning af domsagan, eller den förändring af dess grän-

ser, som af en blifvande reglering kan be-
tingas. En annan ledamot af samma kam-
mare, hr *C. J. Bengtsson*, yrkar, att hä-
radsrätterna, med bibehållande endast af sex
nämde män, skola utgöras af såsom förut
en ordinarie domare, och dertill af en nota-
rie, hvilken må i domstolens beslut del-
taga och tillika vara protokollsförande.
Några andra hafva speciella funderingar i
afseende på nämde männen, deras valsätt
och antal, förändrade stämningstider o. s. v.
Grefve *E. Sparre* har framställt två mo-
tioner. I den förra af dem uppdrager han
till en början i hastiga drag en skildring
af våra häradsrätters uppkomst, under en
tid då rättsskipningen var en kommunal
angelägenhet, och den folkvalda höfdingen
för häradet för detta ändamål två eller tre
gångar om året sammanträdde med odal-
männen på tingen, och han säger att det
vore sällsamt, om denna ursprungliga, från
hedenhörs härstammande inrättning »ännu
passade för vår tid, då med tilltagande
handel och rörelse på landet, samt en der-
städes allt mera sig utbredande fabriksindu-
stri, som flerstädes bildar köpingar af vida
större betydelse än våra småstäder, be-
höfvet af en skyndsamt och fullt utbildad
rättsskipning gör sig gällande för att lösa
de stundom ganska invecklade tvisterna».
Han finner det än vidare »sällsamt, om
den institution af en så kallad hofrätt eller
konungslig nämnd, som skulle utöfva den
konungen såsom en höghetsrätt tillkom-
mande, till en början åt hofrätten med-
gifna, men sedan under namn af revision
återtagna rätt att bryta off- och skrock-
socknar» — d. v. s. att ogilla för högt
ådomdt straff, äfven som sådan dom som
tillkommit af okunnighet eller fördom —
»hvars rätta betydelse man icke ens vid
stiftelsen kände eller »då i hastighet kun-
de bättre förklara», och hvilket seder-
mera aldrig skett; det vore sällsamt, om
dessa på olika tider uppkomna och med
hvarandra aldrig rätt förenade institutio-
ner kunde för nu varande förhållanden
vara fullt tillfredsställande. Lika sällsamt
vore det, om det enkla rättegångssätt, då
parten sjelf, utan allt understöd af sak-
kunniga rättegångsbiträden, för domaren
framlade de faktiska förhållanden på grund
af hvilka denne sjelf konstruerade målet
och sedan afgjorde rättsfrågan, kan vara
passande för vår tid, då med stigande upp-

lysning rättsförhållandena blifva mera in-
vecklade, formerna mera utbildade och lag-
kunskapen, i stället för ett genom tradi-
tion i form af ordspråk bibragt vetande,
blifvit en systematiskt ordnad vetenskap».

Vi hafva utförligt anfört dessa motiv,
derför att de äro karakteristiska för den
ifver hvarmed deras författare denna gång
upptagit ämnet, och ännu mer derför att de
gifva en riktig inblick i saken. Han säger
vidare, att för att öfvertyga sig om otill-
räckligheten af våra rättsinstitutioner att
motsvara vår tids anspråk, behöfver man
icke lyssna till klagomålen öfver lagskip-
ningen: bevis är att kontrahenterna i eko-
nomiska företag förbinda sig att icke draga
sina tvister under domstolarne utan låta
dem slitas genom kompromisser; »en för-
ändring i vår domstolsorganisation, för att
bringa den samma i harmoni med förän-
drade förhållanden och jemförlighet med de
i hela Europa i senare tider antagna grund-
satser, är snart förestående».

För att bereda rum för detta nya, snart
förestående schema vill lagutskottets ord-
förande att riksdagen skall i underdånig
skrifvelse anhålla, att kongl. maj:t måtte
tillse, om och i hvad mån justitierevisions-
expeditionens embetspersonal må kunna
inskränkas i antal, att fullmakter på em-
beten och tjänster i detta verk, liksom i
hofrätterna, utfärdas endast med vilkor
att de utnämde underkasta sig de förän-
drade åligganden som kunna komma att
af statsmakterna beslutas, samt att kongl.
maj:t ville taga i öfvervägande, om och
huruledes en sådan förbindelse kunde stad-
gas jemväl vid utfärdandet af fullmakter
till sådana domarembeten i afseende på
hvilka förändring anses böra komma i fråga.
Grefve Sparre har på detta sätt i princi-
pen bragt frågan i hela dess omfång un-
der riksdagens öfverläggning, och i sin se-
nare motion upptager han, i full konse-
quens med förutsättningen om en förän-
drad processordning, den förut framställda
men då underkända motionen om införande
af rättegångsfullmäktige vid domstolarne.
Det återstod då för lagutskottet att visa,
om det förmådde följa sin ordförande på
den bana han denna gång synes vara be-
sluten att djerft och oryggligt beträda.

Det synes emellertid tydligt att grefve
Sparre begär något mindre än han vill
vinna, och det vore öfverraskande, om riks-

dagen skulle hos kongl. maj:t begära något mindre än proposition om ett sådant ordnande af underdomstolarne, att all skilnad i judicielt hänseende mellan stad och land kommer att helt och hållet försvinna; att häradshöfdingen, ensam lagfaren och utan biträde vid protokollsföring samt alla de öfriga ändlösa skrifverigörömbålen, men omgifven af en skara om lag och rättsväsende icke kunniga personer, hvilka, om de äro enhällige, kunna kullkasta hans dom, ersättes af ett domarekollegium, bestående af minst tre rättslärde och med fullt domareansvar handlande män, samt en äfvenledes lagfaren protokollsförare; att hela riket, utan hänseende till stad och land, indelas i ett visst antal domsagor, hvar och en med ett enda tingsställe, som bör förläggas i stad eller, der icke sådant kan ske, i köping eller större by och helst vid jernvägsstation; att rättegångsordningen blir muntlig, omedelbar och ackusatorisk; att underrätt sammanträder en gång i veckan och der emellan så ofta det finnes nödvändigt samt ordföranden derom tillsäger; och att, ehuru samtliga domstolens ledamöter skola öfvervara alla de egentliga rättsförhandlingarne, deltaga i domsluten och för dessa till protokollet uttalade meningar bära ansvaret, en fördelning dem emellan må kunna ega rum af de icke judiciella målen, diariiföring, in-tecknings- och lagfartsväsende, expeditionsgörömbålen och allt hvad som nu utöfver den egentliga domarebefattningen är eller kan ytterligare blifva underdomstolarne tilllagdt. Vi tro icke att det allmänna medvetandet i detta ögonblick låter sig nöja med särdeles mycket mindre. Riksdagen kan afslå motionerna, på den grund att frågan hvilar hos kongl. maj:t, men gången af diskussionen bör kunna visa att man ej vill stana på halfva vägen. Det är klart att vi endast långsamt kunna närma oss ett så stort mål, att många års förberedelser måste vidtagas, och att det kanske fordras ett årtionde innan den första kollegiala domstolen på landet är i fullt ordnad verksamhet; men hvad riksdagen denna gång säger måste icke vara en blyg och tveksamt framhviskad bön om en »fnask-reform», såsom lagutskottets ordförande älskar att uttrycka sig, utan ett vördsamt men dristigt framburet uttryck af ett fullt medvetet behof.

Det lär icke vara nödigt att vidlyftigt bevisa, hvad som nu mera allmänt erkännes både af parter och domare. Näringslivet och den ekonomiska företagsamheten hafva på de sista femtio åren tagit en sådan utveckling i våra landsorter, att de icke längre kunna nöja sig med den rätt som en, två, högst tre gånger om året skipas af häradsrätterna mellan deras långa skenbara ferier, under det att städernas rådhusrätter, i saknad af den mångsidiga juridiska praxis utan hvilken icke några högre domaregenskaper kunna förvärfvas eller bevaras, och dertill belamrade med en mängd administratift bråk, som efter de moderna begreppen anses tillhöra den lokala sjelfstyrelsen, äro i hög grad dyrbara och tryckande för dessa samhällen, hvilka sedan snart trettio år förlorat sina företrädesrättigheter såsom medelpunkter för handeln och industrien, under det att en mängd fabriker, skeppsvarf och handelsanstalter uppstått på landet, hvilka, utan bördan af städernas kostsamma jurisdiktion, idka en ganska storartad sjöfart och de mest omfattande stadsmannanätningar, men som i några viktiga ekonomiska mål, vexel-, tull- och postväsende, tryckfrihetsärenden m. m. icke få rättvisan skipad vid sina egna domstolar utan måste söka den i närmaste stad, medan städernas magistrater med få undantag icke vidare hafva alls några rättsåligganden att tala om. Man skulle snarare tycka att mängden af våra smärre städer, der det knapt förekommer tio civila tvister och lika många allvarsamma brottmål under ett helt decennium, kunde nöja sig med ett enda häradssting om året, under det att stora köpingar, tätt befolkade fabrikstrakter och betydande hamnplatser väl kunde behöfva tillträde till rättvisan en gång i veckan.

Vi hafva i det föregående sett att lagskipningen från början var en gemensamhetsangelägenhet, i det folket öfverlemnade åt en vald förtroendeman, icke åt en magistratsperson, att, omgifven af en likaledes folkvald nämnd, afsäga sina domslut efter häfd och sundt förnuft. Huru rättsväsendet sedermera både till innehåll och form blef en vetenskap, som endast med stor möda kunde inhemtas, och huru kyrkans rätt, den så kallade kanoniska lagen, efter hand stötte till och invecklade de ursprungligt enkla förhållandena, hör icke till vårt område att skildra, ej heller huru konun-

gamakten, i det hon vann ökad utrymme i de särskilda staterna, snart tillvällade sig rättigheten att tillsätta domare, hvarigenom folkets delaktighet i rättskipningen småningom upphörde, hvaraf den svenska härensämnden är en öfverleva till skenet. Men med den stora omstörtning i tänkesätten som var en följd af den första franska revolutionen, och de starkare fordringarne på allmän likhet inför lagen som deraf härledde sig, blef det en nödvändighet att än en gång återvända från en domarväsendet till den kollegiala sammansättningen äfven af underrätterna, och med undantag af Sverige har hos de flesta mera bildade europeiska folken en reform i denna riktning blifvit genomförd, så att den första instansens domstolar nästan öfver allt bestå af flere rättslärdede ledamöter.

Den nya kollegiala domstolsorganisationen innebär, såsom en reservant till den förenämnda komiténs betänkande yttrar sig, således icke något nytt, utan en återgång till den urgamla grundsatsen, enligt hvilken *en dom skall vara resultatet — ej af en enda persons mening, fattad efter hemlig öfverläggning med sig sjelf och således i flere hänseenden ej möjlig att kontrollera — utan af en rådplägnings mellan sjelfständiga och lika berättigade män, hvilka ömsesidigt kontrollera hvarandra, i ty att flere olika uppfattningar af ämnet nödvändigt måste medföra en mera mångsidig och grundlig pröjning*, hvilken så mycket mer är af nöden hos oss, der parten sjelf oftast saknar förmåga att bevaka sin rätt, utan att vid alla tillfällen vara förvissad att finna skickliga och tillförlitliga rättegångsbiträden. Härigenom blir rättskipningen väsentligen beroende af det sätt hvarpå den ensamme domaren fullgör sitt åliggande.

Låt nu denne vara en ung man, som kanske nyss fyllt sina 25 år och erhållit hofrättens förordnande att sitta i ting. Sådana förordnanden äro ingen ting ovanligt: de gamla domarne blifva ju i förtid utarbete af den förfärliga massa olikartade göromål som läggas på deras skuldror; de måste ofta söka tjänstledighet för att vårda sin halsa under sommaren, och under de öfriga årstiderna kunna de i större domsagor endast medhinnna sina många göromål genom att på egen bekostnad hålla juridiskt bildade biträden. Det är på dessa unga män, begäfvade, såsom vi villigt an-

taga, med de bästa anlag, utrustade med berömliga teoretiska kunskaper och genomträngda af de hederligaste föresatser, men utan all egen erfarenhet och utan alla rådgifvare utom de hederliga dannemännen, hvilka efter gammal sedvana beklåda sin långbänk ett stycke från dombordet, som rättskipningens upprätthållande hvilar i tät befolkade nejder med ett starkt utveckladt näringslif och med hvar dag stegrade anspråk på domarens insigt, skarp sinne och menniskokänedom. Han skall ensamt ransaka och döma, välja mellan de vidt åtskilda straffgrader som latitudsystemets införande i lagen för honom öppnat, utan allt stöd af den rättspraxis eller jurisprudence som i andra länder kommer domaren till hjälp, och han är med allt detta sin egen protokollförare, utan någon som kontrollerar hans uppfattning af parternas yttranden, samt i brottmål utan all ledning af någon föregående undersökning. Hr justitierådet *Naumann* har uti en nyligen utgifven liten skrift om »Svenska underrätternas ombildning», utgörande ett aftryck af en för två år sedan i hans tidskrift införd uppsats, på ett i sanning gripande sätt skildrat en sådan ung mans belägenhet inför vådan af den okontrollerade makt som är lagd i hans ovana händer.

Detta hvad domaren beträffar och hans rättmätiga fordran att icke belastas med ett ansvar, hvars börda knappast någon menniska förmår bära. I den rättsökandes eller anklagades intresse yrkar den nyss citerade författaren, i likhet med de fleste framstående jurister, att det processuella förfarandet skall vara omedelbart och ackusatoriskt, i stället för att den skriftliga processen, äfven i första instansen, ännu hos oss är regel. Med muntlighets- eller omedelbarhetsprincipen menas att den anklagade skall personligen inställa sig inför sina domare och yttra sig om allt hvad som mot honom förebringas, att domarne sjelfva skola se och höra de vitnen eller sakkunnige hvilkas utsago får inflytande på domen, samt sjelfva vara i tillfälle att genom frågor och korsförhör — *cross examination* — kontrollera både vitnens och parters uppgifter, så att all bevisning redan i första instansen förebringas; att ingen dom får i saken fällas af andra domare än dem inför hvilka åklagaren eller kåranden, den svarande och hans rättegångs-

hjälp, samt vitnen och tillkallade sakkunniga personer muntligen yttrat sig; samt att följaktligen dom aldrig får fällas blott och bart på protokoll, hållna inför annan myndighet.

Följden af ett sådant förfaringssätt blir, att då redan i första instansen all bevisning är förebragt, mellaninstanserna blifva obehöfliga såsom pröfvare af samma bevisning, och högsta domstolens befogenhet blir väsentligen annan än för närvarande. Detta är emellertid en sak hvilken vi för ögonblicket lemna ur sigte, såsom liggande helt och hållet utanför vårt närvarande ämne.

Att döma af den enhällighet hvarmed pressen redan för lång tid sedan yttrat sig om hr Naumanns skrift, och af det lifliga intryck för en genomgripande förändring af vårt domstolsväsende, som bland annat röjer sig i Konstitutions-utskottets nyss, efter hvad som försports, enhälligt fattade beslut att tillstyrka en sådan förändring i grundlagarne, att städer äfven utan egen jurisdiktion må bibehålla sin rätt att sända representanter till Andra kammaren, kan riksdagen icke vidare känna sig tillfredsställd med några partiella reformer, och den tanken, hvarvid en och annan fäst sig, att genom anställande vid häradsrätterna af en särskild, juridiskt bildad protokollsförare afhjelpa en af deras största bristfälligheter, torde nu kunna anses förfallen. Det är hårdt för den på grund af 1865—66 årens riksdags skrivelse tillsatta kommitén, att dess arbete så sent kommit inför allmänheten, att tiden så att säga sprungit detta arbete förbi. Vi antaga att grunddragen af komiterades förslag är bekant: bibehållandet af härads höfdingen såsom tingsrättens ordförande, med en nämnd af högst åtta, minst fem på en gång tjenstgörande, bland kommunernas alla röstberättigade medlemmar fritt valda bisittare; rättighet för ordinarie domhafvanden att vid tillfälle af behof erhålla en biträdande domare, hvilken skulle ega att på eget ansvar förätta allt hvad till befattningen hör utom de lagtima tingen; domstolens sammanträde, i tingslag som utgör egen domsaga, en gång i månaden med undantag af januari; der två eller flere tingslag äro förenade under en domsaga, sex eller tre ting i hvarje; samt dertill en stor mängd nya bestämmelser i afseende på regleringen af dom-

sagornas område, tiden för stämning och afkunnande af utslag, äfven som vissa ändringar i fråga om expeditionslösen o. s. v. Komiterade hafva icke haft ett vidsträcktare uppdrag, och hvad som af deras förslag kun tillämpas, utan att hindra den mera omfattande reformen, synes förtjent af bifall. Hvad regeringen i detta afseende har för afsigter är oss obekant, ehuru det rykte kommit äfven till våra öron, att den nybildade lagbyrå skulle vara sysselsatt med saken. Lagutskottet läser utan reservation afstyrka hr Carl Ifvarssons motiou på den grund att frågan, eller rättare sagdt de båda frågorna, äro beroende af kongl. majts pröfning, och vi taga för gifvet att utskotet icke kunnat fatta något annat beslut. Har regeringen ingen längre gående reformafsigt än de komiterades förslag, torde det vara så godt som gifvet att dess framställning ett annat år äfven i sin ordning blir af riksdagen afslagen, men vi hoppas att kamrarne, vid de blifvande öfverläggningarne om lagutskottets utlåtanden beträffande så väl hr C. Ifvarssons som öfriga motionärers förslag, skola, om de också finna sig förhindrade att besluta en ny underdånig skrivelse, åtminstone allmänt uttala sådana åsigter, att kongl. majts regering deri kan finna stöd för framläggande till nästa riksdag af en proposition i den vidsträcktare syftning för hvilken det allmänna tänkesättet nu omsider synes vara moget.

I afseende på den ekonomiska sidan af saken hafva vi här ingen anledning att yttra oss. Vi anmärka endast i förbigående den öfverensstämmelse som råder mellan komiterade och hr Naumann i fråga om domsagornas reglering. Enligt de förre skulle domsagornas antal blifva 104, enligt den senare 106. Härads höfdingarnes antal i hela riket uppgår nu till 103; lägger man dertill städernas borgmästare och lagfarne rådmän, erhåller man en underdomarekår för hela riket af omkring 500 personer, eller mer än hvad som erfordras för en kollegial organisation af landets samtliga underdomstolar. En del af städernas jordar är anslagen till upprätthållande af dessa samhällens särskilda jurisdiktion, och utgör således en tillgång för genomförandet af den nya organisationen, men som bekant äro städernas domare i allmänhet särdeles knapt aflönade, och vi taga för afgjordt

att icke obetydliga tillskott af statsmedel blifva erforderliga. Men vi tro icke att det, äfven med vår sparsamma Andra kammar, är den ekonomiska synpunkten som kommer att göra sig gällande i främsta rummet, ty den billigaste rättskipning är

för dyr, om den icke uppfyller sitt ändamål, och det är allmänt erkänt att den som vi för närvarande ega är långt ifrån tillfredsställande. För en god, snabb och fullständig rättsvård lär deremot intet pris vara för högt.

Djurlifvet i Polarländerna.

Vi träffa i Petermann's *Geographische Mittheilungen* några anteckningar om detta ämne, införda af öfverstelöjtnant Payer, hvilken var en deltagare i den tyska polarexpedition som tillbragte vintern 1869—70 på östra kusten af Grönland, och der hade fullständigt tillfälle att studera djurens lif under en tid af många månader. Några utdrag af dessa meddelanden af en en man som är väl bekant i vårt land och här har talrika vänner, torde icke vara utan intresse för våra läsare, såsom ett litet supplement till de skildringar från polartrakterna som våra egna naturforskare, hvilka besökt denna del af jorden, lemnat oss i skrifter och i muntliga föredrag.

Vi presentera i första rummet, såsom sig bör, polarbjörnen, hvilken med sin gulgrå raggiga pels och sin svarta näsa bjert afsticker på snöfalten, så att man på långt håll varseblifver honom, när han närmar sig. De isbjörnar som man ser i de zoologiska trädgårdarne eller i menagerierna, förde såsom ungar till Europa, hafva blifvit af missgynnande omständigheter hämmade i sin utveckling och kunna icke i storlek och styrka jemföras med sin anförvandt i fria tillståndet, som väger 12 till 15 centner, och i kraft och mordlystnad icke står till baka för tigern och lejonet. Men den kalla zonen i hvilken han lefver har afkylt hans blod: han är betänksam och misstrogen. Om hans mod har man många motsägande berättelser, men detta kommer deraf att dessa djur hafva så stor individuel olikhet, att man aldrig med säkerhet kan af det enas förhållande sluta till det andras; äfven är den olika graden af hunger bestämmande för isbjörnens uppträdande mot människor.

Han lefver hufvudsakligen af sälhundar, lurar mellan isklyftorna på sitt byte och öfverfaller med tigerns list sälen, då denne solar sig på isstyckena. Han förföljer sitt

rol äfven när det dyker, ty han är lika god simmare som han är gourmand, och sälen är hans läckraste föda. Öfver skrofliga klippor klättrar han lika lätt som en katt, och det grofva skinnet på hans fotsulor, äfven som hans skarpa klor och hans långhåriga tassar, hjälper honom att icke slinta på de sluttande isplanerna. Payer afdrog en gång på en isbjörn som han dödat huden på baktassarne, renade dessa sockor omsorgsfullt från fett, insmorde dem med alun och begagnade dem sedan sjelf med mycken fördel såsom ytterstöffor.

Om sommaren uppehålla sig sälhundarne företrädesvis i packisen eller på dess ytterkanter, och därför är isbjörnen der äfven en vanlig gäst. Han följer säljägarna nära i spåren för att förtära de flädda djuren, eller simmar frossande kring kadavret af en jettehval. Han dödar sitt byte innan han smakar något af dess kött, men han älskar att leka med det innan han ger dräpslaget. På de med polarströmmarne flytande isstyckena seglar han ända till Island och gör der strandhugg. Man ser honom ofta flere mil ut till sjös, och han simmar mot fartyg eller båtar, till dess han förjagas med bösskott. När han ätit sig mätt af sälspäck söker han fogelägg till desert, och på några timmar kan han alldeles rensa en holme från eiderbon.

Det är icke angenämt för den polarresande att obehäpnad råka ut för isbjörnen, men man har sett att lugn och kallblodighet ofta afväpna honom, hvaremot en oförsigtig, om öfverraskning eller förskräckelse vitnande åtbörd vanligen väcker hans grymma instinkt, under det att den tillförsigt och det lugn jägaren känner i medvetande af sin säkra hand och sitt goda gevär ingifver honom aktning och välbehag.

Men isbjörnen förtjenar äfven vårt medlidande, ty näringsomsorgerna äro för honom utomordentligt tryckande, äfven om

hans flere tums tjocka späcklager skyddar honom mot kölden. Medan tyskarnes fartyg under flere månader af vintern och våren låg infruset, belägrades det ordentligen af en stark armé af isbjörnar, som tvang besättningen till yttersta försigtighet. Man dödade tid efter annan några af dem och fann i deras magar antingen ingen ting alls eller några flanelslappar, som skeppsskräddaren kastat öfver bord. Den bruna släkten i Europas skogar förer ett behagligt och afundsvärdt lif i jämförelse med isbjörnen.

Men äfven han tillbringar en del af vintern i dvala under en snödrifva i klyftorna mellan klippor och glacierer. Lukten af brändt späck lockar honom att företaga milslånga vandringar. Han bestiger då höga isklippor, från hvilka han uppmärksamt spejar efter byte. Eskimåerna angripa honom modigt med sina spjut; det är en farlig strid, som fordrar mycken skicklighet och kallblodighet, och de bära ofta för hela lifvet märken af sådana strider. Sällan förslår en enda kula att göra honom försvarslös, så vida den icke träffar i hufvudet. Vanligen fordras fyra eller fem skott för att sträcka honom till marken.

Nyfikenhet är isbjörnens mest i ögonen fallande egenskap. Ofta möta slädesand expeditioner en eller flere af dem på mycket nära håll; de vända sig då med granskande uppmärksamhet åt det för dem ovanliga fordonet, och det hände en gång maskinisten, som skulle hemta snö från en närbelägen glacier, att en isbjörn slöt sig såsom eskort till hans käike och icke lemnade honom förr än han kom helt nära fartyget, då besättningen förjagade honom med några skott. Stundom kommer en ensam vandrare ut för detta obehagliga sällskap; han kastar då vanligen ifrån sig ett eller annat klädesplagg, för att sysselsätta den ovälkomne följeslagarens uppmärksamhet till dess hjälp hinner ankomma, ty på flykt är icke att tänka i anseende till fiendens utordentliga snabbhet.

Faran skulle vara oerhörd för alla vandringar längre in åt landet, om icke björnen vore så betänksam och misstrogen. Man har sett honom undrande sticka in hufvudet i en tältöppning, och det hände en gång Kane's följeslagare att om natten, då de sofvo i sitt uppslagna tält, blifva väckta af en isbjörn, som brämmade tätt

invid deras hufvudgård. En af dem hade den själsnärvaron att stryka eld på en bundt svafvelstickor, som han höll under näsan på gästen. Fosforlukten tycktes icke behaga honom, och han aflägsnade sig långsamt utan att göra dem något ondt.

Nära halfön Haystack blef en gång skeppskocken, då han gick ur tältet för att hemta kaffe från den nära stående packsläden, angripen af en björn, hvilken emellertid med lifvet fick plikta för sin närhängenhet. Någon tid derefter, på samma expedition, då sällskapet satt vid middagsbordet i sitt tält, kom en isbjörn ända intill tältväggen. Ett väl riktadt skott sträckte honom till marken, och med hans späck kunde sällskapet smälta snö till sitt eftermiddagskaffe.

Det är icke rådligt att sedan man genom ett skott lagt isbjörnen till marken, närma sig en så vild och stridslysten fiende, utan att vara fullt säker på att han är absolut oförmögen till motstånd. »Vi träffade björnar», säger Payer, »hvilkas tjocka hud tycktes vara lika ogenomtränglig som en fästningsmur, och på hvilka vi bokstafligen måste skjuta brèche, ehuru de konvulsiviskt darrade för hvarje inträngande kula, och blodet forsade från dem såsom verkliga källädror».

Ett af dessa uppträden, som hade en mindre gyusam utgång, beskriver Payer på följande sätt.

»Om aftonen den 6 mars 1870, dagen före en tillärd utfärd för undersökande af den ännu obekanta nordkusten af Grönland, suto vi tysta i kajutan, då ett svagt nödrop nådde våra öron. Vi skyndade upp för trappan genom snötunneln på däck fram till öppningen af snötältet, då ropet höres tydligare: björnen släpar bort mig! Det var en af besättningen, vid namn Borgen, som befann sig i denna obehagliga belägenhet.

»Det var alldeles mörkt, och vi sågo ingen ting. Emellertid sprungo vi med stänger, gevär, iskrokar och hvad vi annat kunde tillgripa, åt det håll der vi hört nödropet. De i luften affyrade skräm-skotten hjälpte lika litet som våra rop, fastän vi voro odjuret ganska nära i spåren.

»Björnen hade hittills släpat sitt offer öfver den uppbrutna och mycket ojemna strandisen, och befann sig tätt invid ett

plant isstycke, som sträckte sig långt ut åt söder.

»Allt berodde nu på att nå honom dess för innan, ty hade han väl kommit ut på den jemna isbanan, skulle han oakadt sin tunga börda lätt hafva sprungit ifrån oss. Först vände han sig emot oss, men då han såg att vi voro många och hörde de oafbrutna knallarne af våra gevärsskott, släpte han slutligen sin börda och tog till flykten. Vi upplyfte vår olyckliga kamrat och buro honom om bord. När vi fingo ljus upptändt, blefvo vi vitnen till en fasansfull syn: odjuret hade sönderslitit hufvudsvålen på sitt offer, dragit flickarne åt flere håll och tillfogat honom mer eller mindre svåra bett i ansigtet och på armar och ben; håret och kläderna voro bokstafligen genomdränkta af blod. Vi improviserade i vår lilla, af åtta personer bebodda kajuta en bädd åt den sårade, då hans egen koj icke dertill erbjöd erforderligt utrymme, och han förföll snart i ett anfall af stelkramp.

»Såsom vi sedan erforo, hade den olycklige just återvändt från afläsningen af en på land uppstald termometer, då björnen ljudlöst nalkades honom bakom ett isblock, och öfverföll honom knappast tjugo alnar från skeppet. Mannen hade haft den oförsigtigheten att bära sin studsare ospänd under armen och i häpnaden försökt skrämma sin fiende genom att hålla sin lykta emot honom, men björnen låtsade ingen tving om denna manöver utan kastade omkull honom, bet i honom och släpade honom med sig. Lyckligtvis hindrade den tjocka pelsmössan odjuret att bita omkring hufvudet, och dess tänder gled, såsom matrosen sedan berättade, gnisslande utefter hans hufvudskål. Då björnen hörde ropen från skeppet grep han sjömannen, som med sin vantklädda hand endast kunde gifva honom några vanmäktiga slag i hufvudet, än vid handen, hvars pelshandske han alldeles sönderstet, än vid foten, hvars beklädnad han afdrog, och släpade honom i galopp bort öfver isblock och snöskrefvor: vi kunde följande dagen tydligt följa det blodiga spåret. För ett ögonblick släppte han sitt byte ifrån sig, men grep det åter då förföljarne nalkades. Borgen hade under striden tappat en fick-kronometer, hvilken en patrull om natten återfann på isen.

Den hade stannat, men började åter gå så snart den värmdes i handen».

Samma björn återkom följande morgon till fartyget, och en annan kom på eftermiddagen i dess omedelbara närhet. Dessa och andra syntes nyss hafva vaknat ur sin vintersömn; de hade förbrukat sitt fett, och hungriga ströko de utefter kusten, till dess åsynen af ett fartyg och människornas rörelse på det samma väckte deras uppmärksamhet, till den grad att de icke mer lemnade granskapet af Griper Roads — det var namnet på vinterhamnen — och slutligen tätnade till en hel cerneringskår. Hvem som helst som hade något att göra under bar himmel, om än aldrig så få steg från fartyget, måste under den långa polarnatten ständigt bära gevär med sig, hvars hane spändes i samma ögonblick som han satte foten på isen. Det suckande eller bullrande ljudet som floden frambragte mot stranden, eller mot tidvattensapparaten, förveklades så lätt med ljudet af tunga steg, att de ständigt måste vara beredda på ett öfverfall. Ja, deras vildsinta grannars närgångenhet var så stor, att de utsatte sig för de under snötältet lurande jägarnes salvor hellre än de afbröto sina promenader omkring fartyget, och de gjorde sina påhelsningar in på sjelfva däck. Maskinisten hörde en natt buller på däck, och när han kom upp om morgonen, fann han af spåren att det varit en björn som spatserat innan för relingen. När påflugenheten blef för stor, gjordes ett kraftigt utfall från fästningen med eldgevär, påkar och andra vapen, och då fingo de belägrade för en kort tid vara någorlunda i fred.

Björnarne plundrade äfven de i land anlagda lifsmedelsdepöterna, och bortsläpade en gång för astronomen hans apparat för uppmätningen af en baslinia.

Det är en stor olägenhet för slädresande att aldrig med full säkerhet kunna beräkna att få hafva sina så viktiga lifsmedelsdepöter ofredade för dessa isens tigrar. Det bästa medel att skydda dem som hittills blifvit funnet synes vara att vid en otillgänglig klippvägg upphänga en säck. Djurens förmåga att bryta sig genom hinder är alldeles utomordentlig. Att tillsluta groparnes öppningar med frusen sand och vatten är bättre än att vältra öfver dem de största stenar, emedan björnen

sliter ut sina klor mot de i isen inbäddade sandkornen. Glupskheten är, såsom vi redan sett, ofantlig; på en af sina expeditioner miste de resande icke blott stearinljus utan äfven tobak och gummiflaskor. Vid en fordom af Kane anlagd depôt, som isbjörnarne plundrade, försmådde de det salta köttet men ådagalade deremot en särdeles matlust för malet kaffe och segelduk. Gummirockarne, hvilka förekommo dem för sega, hade de sammantuggat till nästan stenhårda klumpar, och sjelfva flaggduken hade de afätit ända intill flaggstången.

Oaktadt det stora antalet ser man sällan mer än tre björnar i ett sällskap. Det är klart att man alltid söker döda de gamla först, ty en björnhona som mister sina ungar är en förfärlig fiende. Blifva de sårade, skjuter hon dem framför sig eller betäcker dem med sin egen kropp, medan de sjelfva icke finna någon betänklighet vid att spisa af den dödade modrens kött.

Den arktiska räffen är en intressant afart af den europeiska. Han är efter årstiderna antingen vit, blå eller grå; hans pels, som är utomordentligt yfvig, utgör en af Hudsonbay-kompaniets förnämsta handelsartiklar. Han är något mindre än den europeiska; i synnerhet har han kortare nos. Hans kött kan blott förtäras i yttersta nödfall.

Polarräffen har med få undantag någon högre grad af den list som gifvit hans europeiska frände en så hög berömmelse. Det lyckades den tyska expeditionen att på eskimåernas vis fånga några räffvar i fällor. Han lefver af allt hvad han kan fånga; i synnerhet är han en stor fiende till änder. Men han tar till godo allt hvad han får, och lefver om vintern till om med af musslor och andra hafsdjur, hvilka floden uppkastar åthonom på den uppbrutna strandisen.

Den europeiska räffen afskyr människans granskap; den grönländska räffen söker tvärt om harmlös och utan misstanke hennes sällskap, ty öfver allt hoppas han deraf draga någon fördel och få något med af hennes byte. Ett infruset skepp betraktar han med välbehag, ty det gifves alltid något afskråde, som kommer honom till godo, och några läckra saker, hvilka han kan snappa bort. Liksom isbjörnen blir äfven räffen stundom besvärlig genom sin efterhängsenhet. Han följer de slädfarande tätt

i spåren, gnager och biter på draglinor och tågverk, och låter endast med möda bortskrämma sig med rop eller skott. Det är ett svårt arbete att i den stränga källden få en skjuten räff, men skinnen äro ytterst omtyckta till mössor och hjertvärmare.

Den grönländska renen är alldeles olik den lappska och Spitsbergsrenen; hans horn äro icke liggande och skofvelformiga såsom den sistnämde, utan uppstående; hals och hufvud bär han upprätt; hållningen är i hög grad pryddlig och erinrar närmast om den europeiska hjortens. Kaue och Hayes hafva anträffat honom äfven i de nordliga delarne af vestra Grönland. Antalet af dessa djur tilltager ju längre in man kommer i landet, och längst in i Frans-Josefs-fjorden, vid foten af en glacier med yppigt bete omkring, träffade den tyska expeditionen en väl tilltrampad renstig.

Moskus-oxen, eller riktigare fåroxen, är något mindre än den europeiska, och nära beslägtad med en art som lefver i vestra Grönland och på de arktiska ögrupperna i Nordamerika. Hans hotande utseende står i stark motsats med hans oskadlighet; hans färg är svart, han har långt hår, som faller i långa manar, men på ryggen har han en ull, som knapt har sin make i finhet. Såsom namnet utvisar, utmärker sig djuret genom en allt efter åldern starkare eller svagare myskluk, hvilken tillhör köttet, som för öfrigt är temligen likt våra vanliga nötkreaturs. Moskus-oxen lefver, liksom renen, af uteslutande vegetabilisk näring; de knappa utkomstmedlen tvinga honom att företaga långväga vandringar. Man har träffat honom ända upp till den 77:de breddgraden, då renen icke varit sedd ofvan för den 75:te. Båda djurarterna träffas i stora hjordar af ända till 200 å 300.

Mot jägaren förhålla de sig mycket olika: renen kommer under muntert traf och med stor nyfikenhet honom till mötes på några få stegs afstånd, under det att moskusoxarne först stanna såsom förstenade med uppspärrade ögon, och endast långsamt fatta sitt beslut att fly eller förblifva. En af dem roade sig att kullstöta ett instrumentbord för en af rekognosörerna. Äldre djur möta gevärselden med en öfverraskande kallblodighet, och nöja sig att vända sin med jettelika, breda och nedböjda horn-

bepansrade, redan i och för sig sjelf ogenomträngliga panna mot fienden. Man sköt en gång på en moskus-oxe i denna ställning, men kulan föll tillplattad till jorden.

Blir en moskushjord anfallen, så bildar den antingen fyrkant, ungdjuren i midten och de äldre på sidorna, med utåtvända och sänkta hufvud, eller tager den på post utställda oxen flykten, då hela skaran följer honom i spåren, och det är nästan omöjligt att upphiina dem. De hafva en beundransvärd förmåga att klättra på den frusna snön, och man ser dem stundom stiga upp för branter af 45 graders lutning.

En gång sprang en ren mot en båt, som just höll på att landa, stod alldeles stilla och betraktade folket lugnt med sina kloka ögon; först när några af dem stego i land, sprang han bort. En annan gång kommo de i stora flockar tätt intill expeditionens tält.

Öfverste Payer berättar om en liflig scen, som han med sitt sällskap upplefde om hösten 1870 i granskapet af Cap Franklin. De hade just stigit i land och lastat båten med sju renar, hvilka de några dagar förut hade skjutit och qvarlemnad på stället. Då kommo 20 eller 30 djur öfver en bergås inom skotthåll och lägrade sig lugnt i jägarnes närhet. Först när dessa bröto upp för att fara vidare, uppbröt också renarnes förtrupp. Men då hände det att en af dem, synbarligen anföraren, till sitt stora misshag fann att hufvudstyrkan förblef stilla, utan att fråga efter signalen. Han vände sig då mot de främsta och förmädde dem att stanna; sedan begaf han sig till de liggande djuren och stötte en och en af dem med hornen i sidorna, till dess han fått dem samtliga på benen, och de i gåsmarsch vandrade sina färde.

Expeditionen lefde under vintern till en hufvudsaklig del på sina jagter, och när de lemnade Grönland måste man vid Jan Mayens Ö kasta mer än 1,000 skålpund moskus- och renkött i hafvet, då temperaturen steg, så snart de hade kommit utom packisen, och köttet följaktligen började skämmas.

Om något djur förtjenar att kallas vidunder, så är det hvalrossen, ty han är ända till tio fot lång, väger 20 till 25 centner, har $\frac{3}{4}$ tum tjock hud och nära

3 fot långa tänder -- ett slags elffenben — hvilka tjena djuret dels såsom ett varpankare, med hvilket det hugger sig fast i kanten af isstyckena och sedan hjälper sig framåt med bröstfenorna, dels till att dermed upprifva sin näring, hvilken till största delen utgöres af hafsväxter. Hufvudet är orimligt fult, ögonen stora och framstående, omkring svalget sitta långa murrhår liksom på en katt, fastän grofva och starka som de tjockaste stoppnålar. Lika litet angenäm som hans utseende är hans röst — ty han har en sådan — ett mellanting mellan skrik, tjut, bölande och suck, i hvars producerande han synes finna ett utomordentligt välbehag.

Hvalrossen, liksom sälen, är för sin rikedom på tran värdefull för fiskaren, men oskattbar för eskimåen, hvilken i många fall är utsatt för hungersdöden, om dessa vildbrådshjortar lemna stränderna eller vid isgång blifva oåtkomliga. Eskimåjägaren brukar vid säljagt skjuta framför sig en hvit skärm, bakom hvilken han lurar på sitt offer.

En sådan jagt på hvalrossar är ganska farlig, och jägaren måste mycket ofta skifta plats, ty djuret kan genombryta ända till 6 tum tjock is, när det ungefär hvar tionde minut behöfver komma upp för att hemta andan. Det är dess utom mycket klokt, och när det dyker ger det noga åkt på hvar fienden befinner sig, för att vid nästa uppstigning sönderstöta isen just der. På detta sätt förföljdes de tyska nordpolsfararne af en hjord hvalrossar, som summo efter dem under isskorpan. Så fruktansvärda de äro i vattnet, så oskadliga äro de när de sola sig på stranden eller på en iskant, eller till och med när de sofva i vattnet. En enda flottis kan ofta på en gång bära 20 till 30, ja ännu många fler af dessa älskvärda varelser. Deras mörka, sfinxartade kroppar ligga liksom packade invid hvarandra, hufvudet måste de vända åt sidan för tändernas skull, eller också hvila de dessa vapen förtroligt på hvarandras ryggar: så drömma de, tröttade af bränningens enformiga svall, eller bländade af solens månadslånga glitter, bort en god del af sin tillvaro.

Hvalrossen är på stranden, eller då han öfverraskas på ett isfält, i högsta grad hjälplös, och fastän han rasande hugger

omkring sig med sina tänder, lika mycket värd medlidande som han i vattnet är fruktansvärd. Med många af fasta landets tjockhudar delar han stridslusten, men han har en annan egenskap som gör honom särdeles farlig, nämligen hans nyfikenhet. Blir han varse en båt, styr han genast ditåt, skällande, fräsande och pustande, för att se hvad som är å färde, och hans rop väcker en mängd sofvande kamrater, så att inom kort är båten alldeles omringad. Denna vetgirighet är högst obehaglig, så mycket mer som det äfven med de bästa roddare icke är möjligt att undkomma den.

Truppen är nu några famuar från båten, och den ofrivilliga striden är börjad. Skjuter man icke, skola de af ren påflugenhets omstörta fartyget, och vid de första knallarne blifva de alldeles ursinniga, så med bröstfenorna mot båten för att omstörta den, och fylla luften med de afskyvärdaste läten, som locka dit nya hopar af de otäcka vidundren; de klänga sig fast med tänderna vid relingen och skola otvifvelaktigt på detta sätt stjelpa farkosten öfver ända. Enda räddningen är då att falla anföraren, hvilket blott kan ske genom ett i hans gap riktadt skott, ty hufvudet är med undantag af ögonhålorna osårbart, och kroppen är såsom en skottvall, hvilken kan mottaga nästan så många kulor som helst. Payer öfverraskade en gång en hvalross som sof på ett isstycke, och skickade honom på nära håll åtta väl riktade kulor. Djuret vaknade verkligen och blödde starkt, men störtade i vattnet såsom om ingen ting passerat. Någon gång afstå de utan synbar orsak från striden, men man anfaller dem icke i vattnet utan högsta nödfall. Vill man jaga dem, måste man söka öfverfalla dem under det de sofva på isstyckena.

Man har sett att européer kunna vänja sig vid förtärandet af både sälhunds- och hvalrosskött, med det smakar tranaktigt, och det går en tid om, innan man kan fördraga det. För eskimåerna äro båda djurslagen nödvändighetsvaror. De skära remmar af huden, hvaraf de göra sig kläder, af benen bereda de sig verktyg, späcket tjenar dem till brännmateriel och lysämne, köttet till föda.

Den europeiska haren är bekant, om icke just berömd, för sin stora snabbhet och

sitt goda omdöme att undvika faror; den grönländska sitter såsom fastnaglad i sin stenskrefva och låter jägaren komma sig ända in på lifvet. Man ser ibland hela bergsslutningar betäckta med orörliga hvita punkter, som vid närmare betraktande befinnas vara harar. Harjagter på Grönland måste vara mycket komiska. Djuret synes hafva en mycket svag hörsel, men ändå klenare syn, ty det händer ofta att man bokstafligen kan trampa på dem, eller att de vid knallen af ett skott rätta upp sig i sittande ställning, vända sig åt alla sidor men blifva sittande timtals alldeles stilla. En gång befann sig Payer tätt invid en hare, som uppskrämd af flere skott hvarje gång flyttade sig endast några få steg längre bort. Djuret spisade obekymradt mossa, så att Payer hade god tid att upptaga sin ritbok och afteckna det i flere ställningar, hvilka det antog i oron öfver sällskapets högljudda prat och skratt.

Det särskilda species af vargen som man anträffat i andra arktiska trakter förekommer alls icke i Ost-Grönland, icke heller der dessa varglike, under tilltagande epidemier mer och mer utdöende hundar, af hvilka eskimåerna i vestra Grönland äro beroende för sin tillvaro. Brown trodde att de af Torell 1860 till Spetsbergen medtagna hundarne här skulle hastigt föröka sig och återvända till den ursprungliga vargtypen. Dessa fela äfven i det norra Europa och höra, tillika med isbjörnar, blåräfvar och renar, till polarländerna.

Intressant är äfven det periodiska uppträdandet af fogelskaror, hvilka under de få sommarveckorna gifva lif åt de arktiska trakterna, hvaribland äfven sångfoglarna. De talrikaste äro dock alkor, måsar och eidergäss, som skriande i stora skaror svärma i luften, eller i långa rader sitta på iskanterna, i likaledes långa fronter simma på kanalerna eller öfva sina ungar på stränderna att marschera i slutan eller spridd ordning. Den vestra kusten af Grönland har en vida större rikedom på foglar än den östra. Köttet af de arktiska foglarna är starkt tranaktigt, i följd deraf att hafsdjuren utgöra deras förnämligaste föda. Eskimåerna begagna de fjederklädda skinnen till kläder, och likna i denna utstyrel mycket nära Trollflöjtens Papageuo.

Blick på pressen.

Det norska *Morgenbladet* har i två artiklar, som blifvit återgifna af *Nya Dagligt Allehanda*, afhandlat den viktiga frågan »Om vort Forsvar», på ett sätt som visar att författaren är väl hemmastadd med sjövapnet, och som är särdeles angenämt för oss svenskar, efter som med »vort Forsvar» här menas en för båda rikena gemensam angelägenhet, hvilken både i Sverige och Norge bör ordnas efter gemensamma grunder.

Till en början erinras om den tid då de båda skandinaviska staterna stodo så godt som fullkomligt värlösa mot främmande öfverfall: ångan gjorde det möjligt för en fiende att till våra kuster på kort tid öfverföra stora härar med erforderlig krigsmateriel, utan att vi hade några medel att möta honom. När pansarväsendet infördes blef vårt gamla sjömaterial, ofullständigt som det var, fullkomligt odugligt, och vi skulle aldrig kunna tänka på att i detta slags rustning åstadkomma något värdt att tala om i jämförelse med våra rikare grannar. Lyckligtvis kan den skandinaviska halfön icke anfallas annat än till sjös, och dess kusters beskaffenhet är mera värd än de talrika fästen, batterier och skansar, hvilka länder med en öppen kust måste med stor kostnad uppföra till sitt skydd.

Det ges icke någon gräns för pansarets tjocklek, efter som erfarenheten visat att artilleriets anfallskraft utvecklar sig i långt hastigare förhållande än pansarets försvarskraft. Man måste således antaga att pansarets tider äro förbi, och redan bygga sjömakterna, särdeles England, opansrade fartyg. Snabbgående, smärre fartyg om cirka 85 fots längd och 20 fot bredd, som föra en monitorskanon eller en ännu gröfre, kunna åstadkommas för 50,000 specier, då en monitor kostar 400,000 specier, följaktligen fyra gånger så mycket för hvarje kanon.

I förenade med sådana ångkanonbåtar, som äro sjögående och hastigt kunna på requisition flytta sig från en punkt till en annan, måste undervattensminor och torpedos bringas i användning, dessa de små staternas naturliga skyddsvapen; de stora behöfva dem ej, emedan de lita på styrkan af sina

skepp, och författaren skulle hafva kunnat tillägga, att intet annat land har kuster så utmärkt tjenliga som våra för användningen af dessa försvarsmedel, ehuru de med stor nytta blifvit använda både af Ryssland under kriget med vestmakterna, af de nordamerikanska sydstaterna under secessionskriget, och af Tyskland vid försvaret af dess hamnar mot fransmännens örlogsfartyg under det sista kriget.

Vi kunna icke här följa författaren i hans intressanta beskrifningar öfver de nyare torpedokonstruktionerna, bland hvilka i synnerhet framhålles Harvey's, eller hans redogörelser för de senare årens landstigningar, af hvilka visar sig att det för öfverförandet af en armé om 100,000 man, med hästar och artilleri, skulle erfordras bortåt 600 stora transportskepp, och för landstigningen under de gynsammaste förhållanden åtgå mer än åtta dagar. Med våra 8 monitorer, ett passande antal kanonbåtar af olika storlekar, samt undervattensminor och Harveyska torpedos, skulle vi kunna åstadkomma en sådan förödelse hos en angripande flotta, att hela fiendens anslag blefve omintetgjordt, och han skulle åtminstone icke kunna röra sig utan största försigtighet. »Jag vågar påstå, att om de förenade rikena använde de medel de rimligen kunna undvara på att utveckla sina mariner i denna riktning, så skola de vara i stånd att hindra landstigning af hvilken makt som helst, eller åtminstone göra den så riskabel och förenad med så stora förluster, att ingen makt skall försöka sig derpå, ty de fördelar som vore att vinna skulle icke vara stora i förhållande till de förluster som vi otvifvelaktigt skulle kunna tillfoga vår fiende».

Detta är nu mycket godt och förträffligt, endast med behöriga afprutningar. Vi må vara glade, om vi på detta sätt kunna försvara våra hufvudinlopp, sedan dessa nemligen erhållit de befestningar hvilka en flotta af lättare fartyg behöfver till sin säkerhet. Vi böra icke föreställa oss att vi med våra sjöförsvarsmedel kunna helt och hållet förekomma en fientlig landstigning, och det må vara oss mycket nog, om vi kunna uppehålla den till dess att vår landstyrka hunnit samla sig i rikt-

ningen af de hotade punkterna. Deri måste dock alltid kärnan i vårt liksom hvarje annat folks försvar ligga, ty icke ens England, med sina otillgängliga kuster och sin ofantligt mäktiga flotta, vågar anförtro sin sjelfständighet ensamt åt sjöförsvaret, som endast är att jemföra med den yttersta befästningslinien. Om det inre af fästningen saknade försvarare, vore de bäst anlagda yttervärn snart öfverväldigade.

Hvad vi befarade synes vilja inträffa, att tillämpandet af dödsstraffet för en enda gång skulle draga flere dödsdomar med sig, ty redan har en underrätt fält dödsdom i fråga om enkelt mord, och snart nog torde en annan dom af samma beskaffenhet vara att motse; den årliga mängden af halshuggningar blir då, såsom vi yttrade, endast ett statistiskt problem. Men hvad som mer än hvad vid domstolarne förekommit ger oss anledning att vänta en förnyad fart åt afrättningarne, är den ifver med hvilken åtskilliga tidningar börjat agitera för deras återinförande: vi anmärka bland andra i detta afseende en till *Göteborgs-Posten* nyligen insänd artikel »Om dödsstraffet», mot hvars blodiga fraseologi redaktionen sjelf visserligen anfört en lätt reservation, men i hvilken den likväl finner »åtskilliga tänkvärda saker», hvartill kommer att samma tidning nyss förut gjort sig till förespråkare för afrättningsväsendet. Bland annat »tänkvärdt» som förekom-

mer i den nyssnämnda artikeln, är att abolitionisternas »pjunkiga känslorörande teorier» borde förbjuda dem att äta kött af slagade djur, emedan gäss, kalvar och svin »äfvén på sitt språk prisa Gud för livvets gåfva». Författaren har räknat ut att »de dödsfall som tima på schavotten» blott äro en milliondel eller så af de dödsfall som äro följer af »Guds straffdomar under andra former», sjukdomar, krig och olyckshändelser af alla slag, samt att det således är ingen ting att tala om, att några hufvuden då och då falla för lagens svärd: missdådaren har ju genom sin långa beredelse tid fått en extra garanti för sin salighet, och författaren utbrister: »Är det icke grymt att tvinga en ångerfull syndare att tillbringa sitt lif i fängelse, då man genom en lätt död kunde befria honom från lidanden och vanära?»

Med en sådan bevisning är det icke mödan värdt att argumentera. Författaren synes icke veta, att det är från rättssynpunkten och icke från känslopunkten som dödsstraffets behörighet först och starkast blifvit ifrågasatt. Det fins ock ett blodtörstigt »känslopjunkt», nemligen det som är så bekymradt om deliquentens eviga väl, att det för några lösryckta och illa förstådda bibelspråk glömmet allt hvad samhället lider hvarje gång ett menskligt hufvud faller, och det är en sådan känslöstämning man synes angelägen att nu med konst uppspela.

Strödda underrättelser.

Luftballonen Volta's resa den 2 December 1870. Användningen af de nyare metoderna att analysera ljuset vid solförmörkelser har som bekant öppnat en ny tid för dessa undersökningar. Två företeelser hafva sedan företrädesvis ådragit sig forskarens uppmärksamhet, nemligen protuberanserna och den så kallade aureolan. Vid den stora solförmörkelsen den 18 Augusti 1868 använde man för första gången spektralanalysen, och detta på protuberanserna, emedan dessa äro den enklare företeelsen, och omedelbart stå i sammanhang med solen. Aureolan måste härvid nödvändigtvis blifva försummad, och dess studium förbehållet ett senare tillfälle. Ett

sådant erbjöd solförmörkelsen den 22 december 1870, som mycket väl kunde iakttagas uti Medelhafsbäckenet. Det var viktigt att icke försumma detta tillfälle. Från alla sidor rustade sig de lärde i ordning och förberedde sig, då det var att hoppas att man skulle kunna taga ett nytt och afgörande steg framåt i afseende på solens konstitution, och den luft- eller ljussfer som omgifver henne.

I Frankrike hade Jansen fått i uppdrag från Longitudbyråns sida att befatta sig med dessa undersökningar, men kriget och företrädesvis Paris' belägring lade ett hinder i vägen för hans afresa. För att rädda Frankrikes vetenskapliga ära erbjöd sig

Jansen att i luftballon försöka passera de tyska linierna, en väg som då ej mera var så ovanlig. Detta förslag antogs, och till Jansen's förfogande ställdes utaf ministeriet för den offentliga undervisningen en luftballon.

Jansen hade ännu aldrig varit med om någon luftsegling, och sedan en längre tid hade man ej mer uti Paris någon erfaren luftseglare, som kunde skickas med till provinserna, men för denna svårighet rygade han ej till baka; han var öfvertygad att hans teoretiska kunskaper, och den erfarenhet som han förvärfvat på andra slags resor, skulle förslå och förskaffa honom den erforderliga kallblodigheten och de nödvändiga ingifvelserna. Han öfvertog därför sjelf ledningen af ballonen, och resultatet visade att han haft rätt.

Ballonen som förde honom ur Paris hade namnet Volta, rymde 2,000 kubikmeter (omkring 76,000 kbfot) och hade blifvit förfärdigad uti Godard's verkstad på Orléansbanans bangård. Ehuru mycket hastigt förfärdigad erbjöd den dock tillräckliga garantier i afseende på fasthet och täthet. Ehuru den var fylld redan flere veckor till baka, kunde man ej märka någon anmärkningsvärd gasförlust. Allt hvad som annars hörde till var i ett utmärkt tillstånd.

Godard hade utrustat ballonen med en ny inrättning af sin egen uppfinning, som han kallade eqvatorialfallskärm. Detta är ett stycke tyg af en meters bredd, som löper rundt omkring ballonens eqvator och vid sin inre sida är fästad vid denna, medan på den yttre randen på vissa afstånd äro anbragta rep, som stå i förbindelse med de undre delarne af nätverket. Vid nedfallet blåser detta band upp sig och tjenar således till fallskärm. Den yta som den erbjuder räcker utan tvifvel ej till för att hindra ett tvärt fall, men det tyckes dock vara rätt nyttigt, så väl för att verka hämmande på en allt för häftig nedfart, som att bidraga dertill att luftseglaren kan förblifva i den region som är den mest passande.

De balloner som utskickades under belägringen voro fyllda med lysgas, hvars täthet är mycket större än vätgasens. Den senare gifver ungefär en stigkraft af 1,200 gram per kubikmeter (omkring 0,0743 sklp. pr kbfot); lysgasens är. allt efter dess be-

redning, mycket olika: den uppgår knapt till $\frac{2}{3}$ af vätgasens. Volta hade en bärkraft af ungefär 1,400 kilo.

En svårighet syntes vara öfvervinnerlig, nemligen transporten medelst luftballon af de stora astronomiska instrument som voro obetingadt nödvändiga för att kunna observera solförmörkelsen. Man ansåg att härtill skulle erfordras storartade och dyrbara inrättningar, och därför fruktade man att de fina instrumenten skulle lida skada på resan.

Men Jansen visste att besegra alla dessa svårigheter. I afseende på instrumenten inskränkte man sig till de väsentligaste delarne, emedan han hoppades att uti någon stor stad på sin väg kunna komplettera dem. Men de blefvo fullständigt hopsatta i Paris, och allt var så ordnad att de delar som ännu felades uti fullständigheten skulle kunna på ett lätt och enkelt sätt utföras.

Dess utom medförde han en fullständig samling af verktyg och instrumentdelar till ombyte, för att kunna vara rustad för alla olycksfall. Hvarje låda innehöll blott hvad som erfordrades för ett instrument. Delarne voro hvar för sig sorgfälligt inpackade. Lådorna voro af mycket hårdt trä och vederbörligen hopskrufvade, omslagna med jernband och stoppade med hår och fjeder, så att de redan kunnat uthärda att falla från en höjd af några hundra fot ned på marken, utan att innehållet lede någon betydlig skada.

Bagaget var uppställt rundt omkring i gondolen, något litet öfver dess botten, så att det vid uppstigandet icke skulle blifva skadadt. På denna resa var Jansen åtföljd af en matros från örlogsmariuen.

Den 2 december kl. 6 på morgonen uppsteg Volta på Orléansbanans bangård, i närvaro af talrika lärda. Långsamt höjde sig luftskeppet då man gaf tecken till afresa. Så småningom måste 4 säckar ballast om 20 à 30 kilogram utkastast för att nå en höjd af 900 meter, hvilket var oundgängligt nödvändigt för att undgå fiendens kulor. Vädret var vackert: solen höll just på att gå upp.

Morgongryningen började och färgade redan den östra delen af himmelen med ett hvitaktigt sken, som raskt höjde sig. Men för luftseglarne fans ännu icke detta ljus. Paris låg ännu i mörker, man

såg endast de punkterade eldlinier hvilka betecknade de stora gatorna.

Kontrasten mellan intrycket af de nedre regionerna och af dem der luftseglären befann sig var öfverraskande; under hans fötter, i botten på en tung och mörk luftkrets, lyktskenet af en stor stad, hvars rödaktiga eldskimmer erinrade om den nedre verlden med dess lustar, lidenskaper, våldsbragder och elände. Hvilket sammanträffande! Kämpade man ej i detta ögonblick i Paris mot en mäktig fiendes inslutning? Men om man bröt med dessa idéer, och betraktade de rena; ljusa regioner hvaruti luftseglarne befunno sig, och hvilka redan upplystes af morgonrodnadens sken, hvilken motsats och hvilken klarhet! Man kände sig lättad och genomträngd af en känsla af obeskriflig renhet, hvilken obemärkt förde tankarne på öfverjordiska föremål. Men man måste frigöra sig från dessa intryck och tänka på luftballonens ledning.

Man märkte att ballonen drefs mot syd-vest; Paris förlorades hastigt ur sigte. Höjden besteg sig till ungefär 1,100 meter. Chapelain, Jansen's reskamrat, var sysselsatt med att småningom tömma en femte säck.

Af de gjorda observationerna fann man att solen, i stället för att uppvärma ballonen och förorsaka dess stigande, snarare medförde en tydlig rörelse nedåt. Denna förunderliga företeelse är emellertid lätt förklarlig. Solstrålarne måste nemligen först skingra ångorna i atmosfären och derigenom ansenligt föröka ballonens utstrålning i rymden. Denna förlust öfversteg i början vinsten genom de direkta strålarne. Häraf följde ballonens afkylning och i följd deraf dess nedgående rörelse.

Det förtjenar att anmärkas, att i det ögonblick solen uppgick, de omgifvande luftlagrens temperatur sänkte sig lika raskt och nedgick till -8° . Detta är en anmärkningsvärd verkan af den atmosfäriska utstrålningen uti rymden, hvilken kom deraf att atmosfärens genomskinlighet plötsligen blef mycket förökad. Jansen märkte, huru de första solstrålarne skingrade de ångor som bildade en lätt slöja omkring honom. Man har ofta observerat verkningarne af den nattliga utstrålningen på jordens yta, men atmosfärens egen kunde endast iakttagas

inom den själf, och på en höjd som upphäver inverkningarne från jorden och dertill hörande omständigheter. Om vi betänka att de fasta kropparne utstråla mycket mer än gaserna, skola vi komma till den slutföljd, att ballonen skulle förlora mer värme än det medium hvori den befann sig, och därför måste den gå nedåt, hvilket också barometer-iaktagelserna visade. Det är dock icke omöjligt att temperatur-sänkningen haft sin grund i en kondensation på ballonens inre vägg, då gasen säkerligen ej var fullkomligt torr. Denna verkning kunde hafva del i den nedgående rörelsen, men framkalla den kunde den icke.

Verkningen af de första solstrålarne på de atmosfäriska ångorna, hvilken är så tydligt konstaterad, och detta just i de regioner der den verkställdes, är ett nytt och fullgiltigt bevis för den åsigt som tilldelar månen förmågan att skingra ångor och lätta moln. Hvad som trädgårdsmästare säga om aprilmånen verkningar, liksom hinduerna öfver den nattliga isbildningen i Bengalen, jemte andra dylika åsigheter, med hvilka Jansen på sin resa fick göra bekantskap, syntes honom komma sanningen närmare än man ända hittills velat inrymma från vetenskapens sida. Månen måste vara mycket mer än ett tecken af nattens klarhet, hvarunder han visar sig, och om det är sant att hans strålar ej direkt komma plantorna att frysa och förvandla vatten i is, så skulle man ej därför få betrakta dem såsom grunden till dessa verkningar, om de kunde sönderslita den atmosfäriska slöja som beskyddade plantorna och bevarade jordens värme?

(Slut nästa gång).

Innehåll:

	Sid.
Om organisationen af våra underdomstolar	113.
Djurlifvet i Polarländerna	119.
Blick på pressen	125.
Strödda underrättelser:	
Luftballonen Volta's resa den 2 Decem-ber 1870	126.

Prenumerationspris: 10 rdr för helt, 5 rdr 50 öre för halft samt 3 rdr för fjerdedels år, *postafvodet för landsortsprenumeranter inberäknadt.*